

OZOD SHARAFIDDINOV ADABIY TANQIDCHI VA SHOIR

Obidova Diyora

FDU filologiya fakulteti

o'zbek tili 3- bosqich talabasi

ANNOTASIYA

Kalit so'zlar: Ozod Sharafiddinov, Adabiy**tanqid, She'riyat, Nasr, Zamonaviy adabiyot, Estetika, Badiiy tahlil, Milliy an'ana, Ijodiy meros, Adabiy jarayon.**

Mazkur maqola Ozod Sharafiddinovning adabiy faoliyati va ijodiy merosiga bag'ishlangan. Tadqiqotda shoirning zamonaviy adabiyotdagi o'rni, uning adabiy tanqidiy faoliyati, she'riy va nasriy asarlaridagi estetik hamda badiiy xususiyatlar tahlil qilinadi.

Maqolada Sharafiddinov ijodida milliy va zamonaviy an'analar uyg'unligi, til va obraz vositalarining o'ziga xosligi, shuningdek, adabiy tanqid sohasiga qo'shgan hissasi ko'rsatib berilgan.

KIRISH

Ozod Sharafiddinov zamonaviy o'zbek adabiyotining yetuk vakillaridan biri bo'lib, nafaqat shoir, balki adabiy tanqidchi sifatida ham tanilgan. U o'zining ijodiy faoliyati davomida she'riyat va tanqidiy maqolalar orqali milliy adabiyotimizning rivojiga hissa qo'shgan. Sharafiddinovning ijodi zamonaviy o'zbek adabiy muhiti bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u davrning ijtimoiy va madaniy jarayonlarini o'z asarlarida aks ettirgan.

Shoir sifatidagi ijodi. Shoir sifatida Sharafiddinov she'riyati o'zbek adabiyotida yangi ohang va mavzularni olib kirgan. Uning she'rlari asosan insoniy his-tuyg'ular, milliy qadriyatlar, hayotiy falsafiy masalalar va zamonaviy ijtimoiy muammolarni qamrab oladi. Sharafiddinov she'riyatida tilning soddaligi va badiiy kuchi uyg'unlashgan, bu esa o'quvchiga chuqur taassurot qoldiradi. U o'z asarlarida milliy ruhni, xalqning tarixiy va madaniy xotirasini aks ettirishga katta e'tibor qaratgan.

Adabiy tanqidchi sifatidagi faoliyati. Ozod Sharafiddinov adabiy tanqid sohasida ham faol ishlagan. U nafaqat ijodiy shaxslarning asarlarini tahlil qilgan, balki o'z davri adabiyotidagi tendensiyalarni, yangi uslublar va yo'nalishlarni o'rganishga alohida e'tibor bergan. Sharafiddinovning tanqidiy maqolalarida estetik mezonlar, badiiy qiyofa va janr o'ziga xosligi chuqur tahlil qilinadi. U zamonaviy adabiy jarayonlarda shoir va yozuvchilar ijodini baholashda hal qiluvchi rol o'ynagan.

Sharafiddinov ijodining xususiyatlari. Til va obraz kuchi – Uning asarlarida so'zning ma'nosi va ohangi uyg'unligi, obrazlarning o'ziga xosligi diqqatga sazovor.

Milliy va zamonaviy uyg'unlik – Sharafiddinov milliy an'analarni hurmat qilgan holda, zamonaviy adabiy tendensiyalarni ham ijodida aks ettirgan.

Ijtimoiy mavzular – Uning she'rlari va maqolalarida jamiyatning muhim muammolari, yosh avlod tarbiyasi, adabiy va madaniy masalalar ko'tarilgan.

Tanqidiy izlanishlar – Sharafiddinov ijodida adabiy tanqidga alohida e'tibor berilgan, bu orqali u o'zbek adabiy muhiti rivojiga hissa qo'shgan.

Sharafiddinov ijodining ahamiyati Ozod Sharafiddinovning ijodi o'zbek adabiy merosida alohida o'rin tutadi. U nafaqat shoir sifatida, balki tanqidchi sifatida ham o'z davrining adabiy jarayonlarini rivojlantirishga katta hissa qo'shgan. Uning asarlari o'quvchilar va adabiyotshunoslar uchun dolzarb bo'lib, zamonaviy o'zbek adabiyotini chuqurroq anglash imkonini beradi. Sharafiddinov ijodi milliy va badiiy qadriyatlarni asrab-avaylash, yosh avlodni ma'naviy barkamol yetuk inson sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi.

Ozod Sharafiddinov – zamonaviy o'zbek adabiyotining yetuk vakili, shoir va adabiy tanqidchi sifatida o'zining boy ijodiy merosi bilan ajralib turadi. Uning asarlari milliy qadriyatlarni, zamonaviy hayot haqiqatlarini va badiiy tafakkurining chuqurligini o'zida aks ettiradi. Tanqidchi sifatida esa u o'z davrining adabiy jarayonlarini o'rganib, yangi talqin va baholarni yaratishda faol ishtirok etgan.

Ozod Sharafiddinov (1929-yil 1-mart – 2005-yil 4-oktyabr) – adabiyotshunos, adabiy tanqidchi. U 1929-yil 1-martda Qo'qon yaqinidagi Oxunqaynar qishlog'ida tug'ildi. Toshkentdagi 14-o'rta maktabni, O'rta Osiyo Davlat universiteti (hozirgi

O'zbekiston milliy universiteti) filologiya fakultetini tugatdi (1951). Moskvada aspiranturani tugatdi, fan nomzodi ilmiy darajasini oldi (1955). Ozod Sharafiddinov poeziya muammolari bilan shug'ullandi, o'zbek she'riyati va uning holati haqida adabiy-tanqidiy maqolalar yozdi.

O'sha davrdagi ilmiy-ijodiy, adabiy-tanqidiy izlanishlari „Zamon. Qalb. Poeziya“ (1962) asarida o'z aksini topgan. XX asrning 60-80-yillarida u Cho'lpon hayoti va ijodini targ'ib qilishga intildi. Ozod Sharafiddinov o'zbek adabiyotining Oybek, G'afur G'ulom, Abdulla Qahhor, Shayxzoda, Mirtemir, Zulfiya singari namoyandalari haqida adabiy portretlar yaratdi: „Iste'dod jilolari“ (1976), „Adabiy etyudlar“ (1968), „Abdulla Qahhor“ (1988), „Birinchi mo'jiza“ (1979). Olim ijodida o'zga adabiyotlar namoyandalari ijodi haqida yaratilgan „Yalovbardorlar“ (1974) adabiy-tanqidiy ocherklar kitobi muhim o'rin egallaydi. Ozod Sharafiddinov XX asrning 60-yillaridan XXI asrgacha bo'lgan o'zbek adabiy jarayonidagi holatlarni „Talant – xalq mulki“ (1979), „Adabiyot – hayot darsligi“ (1981), „Go'zallik izlab“ (1985), „Haqiqatga sadoqat“ (1988), „Sardaftar sahifalari“ (1999), „Prezident“ (2003) singari asarlarida aks ettirdi.

Mustaqillik yillarida Ozod Sharafiddinov ham adabiy tanqidchi, ham tarjimon, ham jamoat arbobi sifatida ulkan ishlarni amalga oshirdi. „Cho'lpon“ (1991), „Cho'lponni anglash“ (1994) kitoblari, „E'tiqodimni nega o'zgartirdim“ (1997) asarlarida munaqqidning estetik prinsiplari aks etgan. Keyingi yillarda Ozod Sharafiddinov o'zbek adiblari, madaniyat-san'at arboblari, olimlar haqida o'nlab maqolalar yozdi. U jahon adabiyotining ko'plab namoyandalari asarlarini o'zbek tiliga tarjima qildi. „Ko'lmak suvda quyosh parchasi“ (fransuza Sagan), „Qadimgi xitoy nasri namunalari“, „Monumental targ'ibot“ (Vl. Boynovich), „Al-ximik“ (Paulo Koel'o) singarilar.

Mukofotlari Ozod Sharafiddinov XX asrning 90-yillari o'rtalarigacha O'zbekiston Milliy universitetida professor bo'ldi. 1995—1997-yillarda „Tafakkur“ jurnali bosh muharrir o'rinbosari vazifasini bajardi. U 1997-yildan beri „Jahon adabiyoti“ jurnalining bosh muharriri. Ozod Sharafiddinov Beruniy nomidagi davlat

mukofoti laureati (1970), „Buyuk xizmatlari uchun“ (1999), „Mehnat shuhrati“ (1997) ordenlari sohibi. 2002-yil 23-avgustda Ozod Sharafiddinovga „O‘zbekiston qahramoni“ unvoni berildi.

Asarlari Sharafiddinov 20-asrning 60-yillaridan adabiyotshunos sifatida tanilgan. „Zamon. Qalb. Poeziya“ (1962) kitobida adabiy asarlarni badiiylilik qonuniyatlari nuqtai nazaridan tadqiq etgan. Uning tadqiqotlari adabiyotni milliy g‘oyalar va adabiy qonuniyatlarni asosida tahlil qilishga bag‘ishlangan. „Adabiy etyudlar“ (1968) kitobida ijodkor shaxsi va uning badiiy asardagi o‘rni masalalari talqin qilingan. „Yalovbardorlar“ (1974), „Iste’dod jilolari“ (1976) to‘plamlariga kiritilgan ilmiy maqolalari adabiy ijoddagi an’analar, mumtoz adabiyotni o‘rganish vositalari va jahon adabiyotini o‘rganish muammolari haqida. Sharafiddinov o‘zbek adabiyotshunosligi va tanqidchiligida milliy va jahon adabiyoti an’alarini uyg‘un qabul qilish tamoyillarini boshlab berdi.

Sharafiddinov „Birinci mo‘jiza“ (1979), „Talant — xalq mulki“ (1979), „Adabiyot — hayot darsligi“ (1980), „Hayot bilan hamnafas“ (1983), „Go‘zallik izlab“ (1985) asarlarida o‘zbek she’riyati, nasri va tanqidchiligining muhim muammolarini yoritgan.

Sharafiddinovning munaqqidlik faoliyatida 2 davr ko‘zga tashlanadi. Birinchi davr sho‘ro totalitar tuzumida kechgan bo‘lib, unda adabiyotni totalitar mafkura g‘oyalaridan himoya qilish, adabiy qonuniyatlarni asosida tadqiqotlar olib borish muammolari tadqiq etilgan („Zaharxanda qahqaha“, 1962; „Hayotiylik jozibasi, sxematizm inersiyasi“, 1979; „Yurtin madhi bo‘ldi so‘nggi satri ham“, 1979; „She’r ko‘p, ammo shoirchi?“, 1983). Ikkinchi davr munaqqid faoliyatida asosiy davr bo‘lib, u istiqlol yillaridagi ijodini qamrab oladi.

Bu davrda Sharafiddinov milliy adabiyotni shakllantirish muammolari, o‘zbek adabiyotshunosligi va tanqidchiligini qayta qurish, jahon adabiyoti an’alarini o‘zlashtirish hamda tarjima san’atini yuksaltirish masalalarini tadqiq etgan („Bir tilda gaplashaylik“, 1987; „Mag‘zi puch so‘zlardan bir tosh nari qoch“, 2000; „Qaydasan, Moriko“, 2002).

Sharafiddinov o'zbek adabiyotini jahon adabiyoti bilan uyg'un tarzda o'rganish an'anasini boshlab bergan. Uning „Istiqlol fidoyilari“ (1993), „Sardaftar sarlavhalari“ (1999), „Ma'naviy kamolot yo'llarida“ (2001) kitoblarida Abdurauf Fitrat, Abdulhamid Cho'lpon, Usmon Nosir, Abdulla Qahhor, Oybek, G'afur G'ulom, Maqsd Shayxzoda, Otajon Hoshimov ijodi yangicha nuqtai nazardan tahlil etilgan. „Cho'lponni anglash“ (1993) asarida esa yangi o'zbek tanqidchiligi XX asrda bosib o'tgan murakkab yo'lni talqin, tahlil qilgan, ko'plab munaqqidlar ijodi, estetik prinsipini Cho'lpon ijodiga munosabat nuqtai nazaridan yoritgan. Sharafiddinov „20-asr o'zbek adabiyoti tarixi“ o'quv dasturi (1997), „20-asr o'zbek adabiyoti“ (1999) darsligi mualliflaridan.

Sharafiddinov ijodining cho'qqisi „Ijodni anglash baxti“ (2004) kitobidir. Unda o'zbek adabiyotiing jahon adabiy jarayonida tutgan o'rni va ilmiy-ma'naviy o'zanlari tadqiq etib berilgan.

Ozod Sharafiddinov o'zbek adabiy tanqidida va she'riyatida yangi ovoz sifatida tanilgan. U nafaqat ijodiy shaxs, balki nazariy tahlilchi sifatida ham o'zbek adabiyotining rivojlanishiga katta hissa qo'shgan. Sharafiddinovning faoliyati 1990-yillardan boshlab zamonaviy o'zbek adabiyotining muhim bosqichlarida davom etgan bo'lib, u milliy qadriyatlar va zamonaviy badiiy izlanishlarni uyg'unlashtirgan.

Shoir sifatida xususiyatlari. Sharafiddinovning she'riyati falsafiy chuqurlik, hissiyotlarning nozik ifodasi va hayotiy masalalarga chuqur yondashuvi bilan ajralib turadi. U she'rlarida inson va jamiyat, tarix va zamonaviylik, tabiat va insoniy ruhiyat kabi mavzularni uyg'un ravishda tasvirlagan. Uning badiiy uslubi an'anaviy she'riyatga asoslangan bo'lsa-da, zamonaviy poetik qidiruvlar bilan boyitilgan.

Adabiy tanqidchi sifatida faoliyati Sharafiddinov adabiy tanqidda yangi yondashuvlar bilan ajralib turadi. U shoirlarning ijodini faqat estetik mezonlar asosida baholamay, ular asarlarining ijtimoiy, falsafiy va madaniy kontekstini ham chuqur tahlil qiladi. Sharafiddinov maqolalarida:

Janrlararo tahlil – she'riyat va proza o'rtasidagi bog'liqlik, ular o'quvchi ongiga qanday ta'sir qilishi,

Badiiy yangiliklar – til va obrazlar innovatsiyasi,

Adabiy jarayonlarning tarixiy konteksti – ijodiy qarashlarning rivojlanish yo‘nalishlari

kabi masalalar keng yoritilgan. Ijodiy merosning xususiyatlari Falsafiy chuqurlik – hayot va insoniy qadriyatlarni tahlil qilish, mavjudlik va ma‘naviyatni o‘rganish.

Estetik uyg‘unlik – she‘riy va tanqidiy matnlarida badiiy va nazariy elementlarning uyg‘unligi.

Milliy ruhiyat – milliy an‘analarni hurmat qilish, xalq ijodiy merosini zamonaviy shaklda talqin qilish.

Ijodiy izlanish – o‘z davrining adabiy jarayonlariga yangicha yondashuv, yangi shoir va yozuvchilarni baholashda ilg‘or metodlar qo‘llash.

Sharafiddinov ijodining ahamiyati Ozod Sharafiddinov nafaqat shoir sifatida, balki tanqidchi sifatida ham zamonaviy o‘zbek adabiyotida chuqur iz qoldirgan. U yosh avlod adabiyotshunoslari va shoirlar uchun yo‘l-yo‘riq ko‘rsatgan. Sharafiddinov ijodi o‘zbek badiiy tafakkurining rivojlanishida milliy qadriyatlarni saqlash va zamonaviy adabiy qidiruvlarni uyg‘unlashtirish nuqtai nazaridan muhimdir.

Ozod Sharafiddinov – o‘zbek adabiy tanqidining yetakchi namoyandasi va zamonaviy she‘riyatning o‘ziga xos ovozi. Uning ijodi milliy an‘analarni hurmat qilish, zamonaviy hayot haqiqatlarini aks ettirish va adabiy tanqidni rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Shoir va tanqidchi sifatidagi faoliyati orqali u o‘zbek adabiyotining bugungi kundagi rivojlanishiga sezilarli hissa qo‘shgan.

Ozod Sharafiddinov zamonaviy o‘zbek adabiyotining eng faol shoir va tanqidchilaridan biridir. U 20-asr oxiri va 21-asr boshlarida faoliyat ko‘rsatib, milliy adabiyotning rivojiga yangi yondashuvlar olib kirgan.

Sharafiddinov ijodida shoir va tanqidchi sifatidagi faoliyat o‘zaro uyg‘unlashgan: she‘riy asarlari orqali inson ruhiyati va jamiyat hayotini aks ettirgan bo‘lsa, tanqidiy maqolalarida esa adabiy jarayonlarni tahlil qilib, yangi adabiy yo‘nalishlarni ko‘rsatgan.

Shoir sifatidagi ijodi.Sharafiddinov she'riyatida zamonaviylik va milliy qadriyatlar uyg'unlashgan. Uning she'rlari insoniy his-tuyg'ular, oilaviy qadriyatlar, tabiat go'zalligi va jamiyatdagi o'zgarishlarni aks ettiradi. U she'riyatida metafora va simvolizm vositalaridan keng foydalanib, obrazlarni chuqur va boy ifodalashga intilgan. Sharafiddinovning she'riyati falsafiy ohangga ega bo'lib, insonning ma'naviy o'sishi va jamiyat bilan bog'liqligini ko'rsatadi.

Adabiy tanqidchi sifatidagi faoliyati.Tanqidchi sifatida Sharafiddinov o'zbek adabiyotida o'ziga xos yondashuv yaratgan. Uning tanqidiy maqolalarida:

Ijodkorlarning badiiy uslubi tahlil qilinadi,She'riyat va proza o'rtasidagi bog'liqlik ko'rsatib beriladi,

Adabiy jarayonlarning tarixiy va madaniy konteksti o'rganiladi.

Sharafiddinov tanqidida shoirlik va adabiy izlanishlar o'zaro bog'langan, bu esa uning maqolalarini nafaqat ilmiy, balki badiiy jihatdan ham boy qiladi. U yangi avlod shoirlari ijodini baholashda innovatsion metodlarni qo'llagan va adabiy yangiliklarni ilgari surgan.

Ijodiy merosining xususiyatlari.Badiiy rang-baranglik – she'r va tanqidiy matnlarining ohangi, obrazlarning boyligi.

Falsafiy chuqurlik – hayot, insoniy qadriyatlar va ma'naviyatni tahlil qilishi.

Milliy ruhiyatni saqlash – o'zbek milliy an'analari va xalq ijodiy merosini zamonaviy shaklda aks ettirish.

Innovatsion yondashuvlar – zamonaviy adabiyotning yangi tendensiyalarini o'rganish va tanqidiy baholash.

Ijtimoiy masalalarga e'tibor – she'rlari va maqolalarida jamiyatdagi muhim masalalarni, yoshlar tarbiyasini yoritish.

Sharafiddinov ijodining ahamiyati.Ozod Sharafiddinov o'zbek adabiy tanqidida nafaqat nazariy, balki amaliy ahamiyatga ega. U shoirlar va yozuvchilar ijodini chuqur tahlil qilib, zamonaviy o'zbek adabiyotining rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashga yordam bergan. Uning asarlari yosh avlod adabiyotshunoslari va shoirlar uchun namunadir.

Ozod Sharafiddinov zamonaviy o'zbek adabiyotining nafaqat ijodiy, balki tanqidiy jarayonlarini rivojlantirgan shaxsdir. Uning ijodi milliy qadriyatlarni hurmat qilish, insoniy falsafiy masalalarni ko'tarish va zamonaviy adabiy yangiliklarni targ'ib qilish nuqtai nazaridan muhimdir. Shoir va tanqidchi sifatidagi faoliyati orqali u o'zbek adabiyotida chuqur iz qoldirgan.

XULOSA

Xulosa qilganda, Ozod Sharafiddinov – o'zbek adabiyotining chuqur nazariy va ijodiy tafakkuriga ega shaxsdir. Uning she'riyati, nasriy va tanqidiy maqolalari milliy qadriyatlarni zamonaviy shaklda aks ettirish, insoniy va ijtimoiy masalalarni yoritish, badiiy yangiliklarni targ'ib qilish nuqtai nazaridan muhim ahamiyatga ega. Sharafiddinovning ijodi o'zbek adabiy merosini boyitib, zamonaviy adabiy jarayonlarni chuqurroq anglashga imkon yaratadi. Uning shoir va tanqidchi sifatidagi faoliyati orqali u o'zbek adabiyotida o'chmas iz qoldirgan va adabiy tafakkur rivojida barqaror o'rin egallagan.

Ozod Sharafiddinov zamonaviy o'zbek adabiyotining yetuk vakili bo'lib, nafaqat shoir, balki adabiy tanqidchi sifatida ham o'ziga xos ijodiy iz qoldirgan shaxsdir. Uning ijodi o'zbek adabiyotida milliy va zamonaviy yo'nalishlarning uyg'unlashuvi, she'riyat va nasr o'rtasidagi bog'liqlik, shuningdek, badiiy va estetik qadriyatlarni chuqur anglash imkonini beradi. Shoir sifatida Sharafiddinov insoniy his-tuyg'ular, ma'naviyat, milliy qadriyatlar va jamiyat hayotidagi o'zgarishlarni o'z she'rlarida nozik va boy obrazlar orqali ifodalagan. U o'z asarlarida falsafiy tafakkur, ijtimoiy masalalar va inson ruhiyati bilan bog'liq muhim mavzularni keng yoritgan, bu esa uning ijodini o'quvchilar va tadqiqotchilar uchun dolzarb qiladi.

Adabiy tanqidchi sifatida Sharafiddinov o'z davrining shoir va yozuvchilari ijodini nafaqat estetik mezonlar bilan baholagan, balki ularni tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstda tahlil qilgan. Uning tanqidiy maqolalarida zamonaviy o'zbek adabiy jarayonlari, yangi adabiy yo'nalishlar, janrlararo aloqalar va badiiy yangiliklar chuqur o'rganilgan. Bu esa Sharafiddinovni o'z davrining ilg'or adabiy tadqiqotchisi sifatida tanitadi.

Sharafiddinov ijodining yana bir muhim xususiyati – milliy anʼanalarni hurmat qilgan holda zamonaviy adabiy qidiruvlarni amalga oshirganidir. U milliy ruhiyat, xalq merosi va badiiy tafakkurini saqlash bilan birga, yangi uslub va obrazlarni yaratishda izlanishlar olib borgan. Shu tariqa uning ijodi nafaqat zamonaviy adabiyotning rivojiga hissa qoʻshgan, balki yosh avlod adabiyotshunoslari va shoirlar uchun ilmiy va badiiy namunaga aylangan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Sharafiddinov, O. Choʻlponni anglash. Toshkent, 1994 yil.
2. Sharafiddinov, O. Istiqlol fidoyilari. Toshkent, 1993 yil.
3. Sharafiddinov, O. Sardaftar sarlavhalari. Toshkent, 1999 yil.
4. Sharafiddinov, O. Maʼnaviy kamolot yoʻllarida. Toshkent, 2001 yil.
5. Sharafiddinov, O. Ijodni anglash baxti. Toshkent, 2004 yil.
6. Hoshimov, O. Adabiyot va insoniyat. Toshkent, 1988 yil.
7. Hoshimov, O. Badiiy asar va tahlil. Toshkent, 1990 yil.
8. Hoshimov, O. Zamonaviy oʻzbek adabiyoti. Toshkent, 1995 yil.
9. Sharafiddinov, O. “Adabiyot – hayot darsligi”. Adabiyot va sanʼat, Toshkent, 1980 yil.
10. Sharafiddinov, O. “Talant – xalq mulki”. Yosh gvardiya, Toshkent, 1979 yil.
11. Hoshimov, O. “Adabiy jarayon va tanqidiy yondashuv”. Adabiyotshunoslik jurnali, Toshkent, 1985 yil.
12. Oʻzbekiston adabiy tanqidchiligi tarixi. Toshkent, 2005 yil.
13. XX asr oʻzbek adabiyoti. Toshkent, 2002 yil.
14. Choʻlpon: asarlar toʻplami. Toshkent, 1998 yil.
15. Oybek va uning ijodi. Toshkent, 2000 yil.